

ОГЛЯД ІНСТРУМЕНТІВ ПІДТРИМКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ (травень – червень 2024 р.)

Грошово-кредитна сфера

Протягом дії воєнного стану Національний банк України продовжує реалізацію комплексу заходів, спрямованих на підтримання фінансової стійкості держави та регулювання фінансового сектора.

Рівень інфляції в Україні залишається на низькому рівні¹. За даними Державної служби статистики України, у травні 2024 р. споживча інфляція в річному вимірі (р/р) становила 3,3 %. У місячному вимірі (відносно квітня) ціни зросли на 0,6 % (рис. 1).

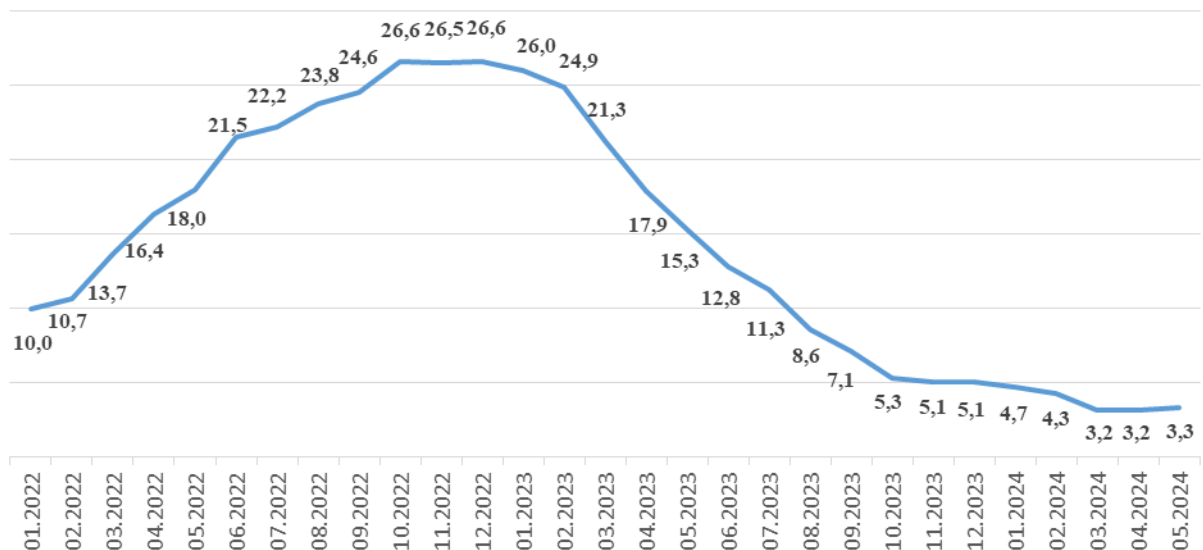

Рис. 1. Індекс споживчих цін до відповідного місяця попереднього року, %
 Джерело: НБУ, Держстат України.

Ціни на *сирі продукти харчування* у травні знизилися на 6,6 % р/р відносно квітня. Зокрема, через нарощування виробництва, переорієнтацію виробників на внутрішній ринок та ефекти від зменшення тиску з боку витрат на корми, вартість яєць у травні знизилася в річному вимірі на 35,6 % та відносно квітня – на 14,3 %. Здешевлення цукру на 14,2 % р/р стало наслідком високого минулорічного врожаю

¹ Коментар Національного банку щодо рівня інфляції у травні 2024 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/komentar-natsionalnogo-banku-schodo-rivnya-inflyatsiyi-u-travni-2024-roku>

цукрового буряка. Зниження цін на овочі в річному вимірі становило 17,4 %, проте відносно квітня вони подорожчали на 1,3 % внаслідок обмеженої пропозиції якісної продукції. З цієї ж причини ціни на фрукти зросли на 8,7 % р/р та 10,4 % відносно квітня.

Подорожчання *оброблених продовольчих товарів* у травні дещо пригальмувало – до 5,3 % р/р порівняно з 5,5 % р/р у квітні. При цьому ціни на окремі оброблені продовольчі товари демонстрували суперечливу динаміку. Зокрема знизилась ціна у річному вимірі на соняшникову олію (на 14,2 % р/р), хліб і хлібопродукти (на 0,8 % р/р), проте відносно квітня вартість соняшnikової олії залишилася без змін, а хліб і хлібопродукти подорожчали на 0,7 %.

Ціни на *непродовольчі товари* у травні знижувалися дещо повільніше (на 0,3 % р/р порівняно з їхнім зниженням на 0,6 % р/р у квітні та 0,9 % р/р у березні), ймовірно, під впливом курсового чинника. При цьому ціни на одяг у річному вимірі знизилась на 6,3 % р/р, а відносно квітня – на 1,7 % р/р. Аналогічну динаміку демонстрували ціни на взуття – зниження на 6,2 % р/р та 1,4 % р/р відносно квітня.

Динаміка вартості *послуг* у травні (9,7 % р/р) не змінилася порівняно з квітнем і березнем. З одного боку, протягом травня зменшувався тиск з боку витрат на харчову сировину. Зокрема, надалі сповільнювалося зростання вартості послуг харчування поза домом. З іншого боку, на ціни послуг здійснювали тиск витрати на оплату праці. Так, швидше зростала вартість послуг з охорони здоров'я, транспортних послуг та вартість експлуатації власних транспортних засобів.

Ціни на *пальне* у травні в річному вимірі прискорили зростання до 22,5 % р/р порівняно з 18,1 % р/р у квітні, при цьому в місячному вимірі (відносно квітня) вартість пального зросла на 1,1 % р/р. Така динаміка свідчить про вичерпання попередніх запасів, послаблення обмінного курсу гривні й подорожчання нафти на світових ринках.

Зростання *адміністративно регульованих цін* у травні дещо сповільнилося до 9,4 % р/р порівняно з 9,5 % р/р у квітні. Відновилося зниження цін на алкогольні напої через послаблення тиску з боку витрат бізнесу на сировину та адміністративні витрати, а також конкуренцію з боку тіншової пропозиції. Натомість ціни на тютюнові вироби дещо пришвидшили зростання. Швидшими темпами також зростали ціни на фармацевтичну продукцію, медичні товари та обладнання.

Довідково. Пікового значення з початку війни (26,6 % р/р) інфляція набула у грудні 2022 р., після чого неухильно знижувалася і досягла позначки 3,2 % р/р в березні – квітні 2024 р. внаслідок забезпечення курсової стійкості, достатньої внутрішньої пропозиції продовольчих товарів, зниження світових цін на товарних ринках, а також швидкого пристосування бізнесу до нових викликів війни. Водночас в умовах війни залишаються високими ризики посилення проінфляційних чинників, зокрема через руйнування інфраструктури та ускладнення логістики.

Міжнародні резерви України на 01 червня 2024 р. становили 39,0 млрд дол. США². За травень вони скоротилися на 7,9 %. Така динаміка

² Міжнародні резерви становили 39,0 млрд дол. США за підсумками травня. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/mijnarodni-rezervi-stanovili-390-mlrd-dol-ssha-za-pidsumkami-travnnya>

зумовлена валютними інтервенціями НБУ для забезпечення курсової стійкості та борговими виплатами країни в іноземній валюті, які були частково компенсовані надходженнями від міжнародних партнерів та від розміщення валютних ОВДП.

На валютні рахунки уряду в НБУ в травні 2024 р. надійшло загалом 143 млн дол. США, зокрема 123 млн дол. США – від розміщення валютних ОВДП та 20 млн дол. США – від Світового банку.

Також у травні Україна сплатила за обслуговування та погашення державного боргу в іноземній валюті 412 млн дол. США, з яких 309 млн дол. США – обслуговування та погашення валютних ОВДП; 43 млн дол. США – Європейському інвестиційному банку; 31 млн дол. США – Європейському банку реконструкції та розвитку; 21 млн дол. США – Світовому банку; 8 млн дол. США – іншим міжнародним кредиторам. Крім того, Україна сплатила 241 млн дол. США Міжнародному валютному фонду. Натомість чистий продаж валюти НБУ в травні становив 3 076 млн дол. США, що суттєво перевищує середньомісячний розмір інтервенцій регулятора на міжбанківському ринку від початку війни (2,3 млрд дол. США).

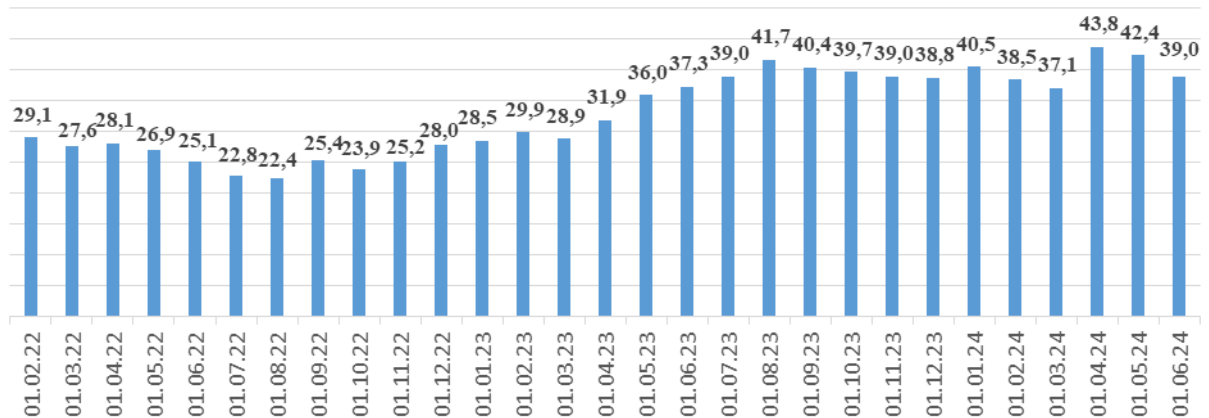

Рис. 2. Міжнародні резерви України, млрд дол. США
Джерело: НБУ.

Одним з основних показників валютної безпеки серед переліку індикаторів економічної безпеки держави, затвердженого Наказом Мінекономіки № 1277 від 29. жовтня 2013 р., є індикатор 9.5.3 «Валові міжнародні резерви України, місяців імпорту». Оптимальне значення показника – 5, задовільне – 3, незадовільне – 2,5, небезпечне – 2, критичне – 1,5. Поточний (станом на 01 червня 2024 р.) обсяг міжнародних резервів забезпечує фінансування 5,1 місяця майбутнього імпорту, що характеризує значення даного показника як оптимальне (рис. 2).

Триває цикл зниження облікової ставки³. З 14 червня 2024 р. усьоме поспіль НБУ знизив облікову ставку з 13,5 % до 13 % річних. При цьому інші ключові процентні ставки також було знижено на 0,5 п.п.: за депозитними сертифікатами овернайт і тримісячними депозитними сертифікатами – до 13,0 % та 16,0 % відповідно, за кредитами рефінансування – до 17,0 % річних.

³ Національний банк України знизив облікову ставку до 13 %. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-ukrayini-zniziv-oblikovuu-stavku-do-13-18848>

При ухваленні рішення про зниження облікової ставки регулятор враховував помірний (нижчий за цільовий діапазон) рівень споживчої інфляції, збереження міжнародної фінансової підтримки та впровадження заходів щодо посилення стійкості державних фінансів. При цьому ключовим ризиком для інфляційної динаміки та економічного розвитку залишається перебіг повномасштабної війни. Зберігаються й інші ризики, більшість з яких також прямо чи опосередковано пов'язані з перебігом війни, зокрема: виникнення додаткових бюджетних потреб для підтримання обороноздатності чи покриття значних квазіфіскальних дефіцитів, зокрема в енергетичній сфері; подальші ураження інфраструктури, передусім енергетичної та портової, що обмежуватиме економічну активність і тиснутиме на ціни з боку пропозиції; продовження часткового блокування кордонів деякими країнами ЄС для вантажних перевезень, що стримуватиме експорт та здорожчуватиме імпорт; поглиблення негативних міграційних тенденцій. Крім того, потенційне підвищення непрямих податків і акцизів для фінансування бюджетних потреб матиме додатковий вплив на показник інфляції поточного року. Зберігається ймовірність реалізації низки сценаріїв, пов'язаних з подальшим розширенням експортних можливостей, пришвидшенням євроінтеграційних процесів, реалізацією масштабної програми відновлення України, передачею Україні коштів від знерухомлених російських активів. Реалізація таких сценаріїв має зменшити інфляційний тиск та поживати відновлення економіки.

Довідково. Протягом майже 15 місяців, починаючи з 03 червня 2022 р., облікова ставка зберігалася на рівні 25 % річних; починаючи з 28 липня 2023 р., на тлі тривалої позитивної динаміки інфляції, регулятор розпочав цикл поступового зниження рівня облікової ставки.

Ухвалено Стратегію з розвитку кредитування⁴. Рада з фінансової стабільності (далі – РФС) на засіданні 06 червня 2024 р. схвалила Стратегію з розвитку кредитування (далі – Стратегія). Стратегія відтворює цілісне бачення провідних засад розвитку кредитування в Україні та необхідних для їх реалізації дій, що сприятимуть стійкому відновленню економіки країни. Стратегія має на меті сприяти забезпеченню фінансовими ресурсами відновлення енергетичної інфраструктури та стимулюванню попиту, спрямованого на підвищення обороноздатності країни, зокрема з боку підприємств оборонно-промислового комплексу, переробної промисловості, сільського господарства та бізнесу на деокупованих і наближених до фронту територіях – «територіях стійкості».

Реалізація заходів Стратегії відбуватиметься за двома векторами: активізація кредитування пріоритетних напрямів в умовах воєнного стану та розвиток законодавчої бази для подальшого стимулювання ринкового кредитування.

Довідково. РФС створена в березні 2015 р. Указом Президента України і є форумом для фахового обговорення системних ризиків, що загрожують фінансовій стабільності держави. До складу РФС входять, зокрема, голова НБУ, міністр економіки України, міністр фінансів України, голова НКЦПФР (Національної комісії з цінних паперів та фондових ринків), директор-розпорядник ФГВФО (Фонду

⁴ Рада з фінансової стабільності схвалила Стратегію з розвитку кредитування. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/rada-z-finansovoyi-stabilnosti-shvalila-strategiyu-z-rozvitku-kredituvannya>

гарантування вкладів фізичних осіб), заступник керівника Офісу Президента України, до компетенції якого належать питання економічної політики.

Ухвалено комплекс рішень для стимулювання залученості банківського сектора до фінансування проєктів з відбудови економіки України⁵. Зокрема:

- затверджено перехідні вимоги до банків для поступового запровадження нової (трирівневої) структури капіталу та вимог щодо його достатності. Отже, з 05 серпня 2024 р. банки мають дотримуватися нормативів достатності основного капіталу 1 рівня (НОК1) – на рівні 5,625 %; достатності капіталу 1 рівня (НК1) – 7,5 %; достатності регулятивного капіталу (НРК) – 10 % (згідно з поетапним графіком до 01 липня 2025 р.). Крім того, банкам надано право залучати до капіталу суму прибутку за 9 місяців 2024 р. без попереднього погодження НБУ, кошти, отримані для збільшення статутного капіталу, субординовані борги та інструменти з умовами списання / конверсії;
- встановлено тимчасові особливості оцінки кредитного ризику за спеціалізованими кредитами на період дії воєнного стану та одного року після його припинення чи скасування, а саме: адаптовано механізми оцінки кредитних ризиків за спеціалізованими кредитами, наданими за такими напрямками, як проєктне, об’єктне фінансування / кредитування; запроваджено підвищені значення коефіцієнтів ліквідності забезпечення у формі обладнання / устаткування, що призначене для використання / експлуатації у сферах енергетики, розподіленої генерації енергії (0,9 – у разі прийняття такого обладнання / устаткування в забезпечення на підставі права довірчої власності; 0,75 – у разі прийняття такого обладнання / устаткування в заставу). Такі підвищені значення коефіцієнтів ліквідності банки матимуть право застосовувати за кредитами, наданими після 01 червня 2024 р.;
- розширено перелік винятків зі встановлених заборон, що дасть змогу банкам проводити активні операції з пов’язаними особами – лізинговими компаніями, які входять до складу однієї з банком банківської групи.

Стартувала Всеукраїнська інформаційна кампанія з платіжної безпеки #КібербезпекаФінансів⁶. Національний банк разом із Державною службою спеціального зв’язку та захисту інформації України з 30 травня 2024 р. розпочали Всеукраїнську інформаційну кампанію з платіжної безпеки #КібербезпекаФінансів, мета якої – поліпшити обізнаність громадян про платіжну безпеку та сформувані навички із захисту фінансових даних у віртуальному просторі. Під час кампанії, що триватиме до кінця вересня 2024 р., споживачі фінансових послуг мають отримати роз’яснення щодо базових елементів кібербезпеки.

Підсумкові тези

- Рівень інфляції в Україні у річному вимірі (3,3 % р/р у травні 2024 р.) дещо перевищує показники березня і квітня (3,2 % р/р), проте більш ніж утричі нижче

⁵ Ухвалено комплекс рішень для стимулювання залученості банківського сектору до фінансування проєктів з відбудови економіки країни. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/uhvaleno-kompleks-rishen-dlya-stimulyuvannya-zaluchenosti-bankivskogo-sektoru-do-finansuvannya-proyektiv-z-vidbudovi-ekonomiki-krayini>

⁶ Стартує Всеукраїнська інформаційна кампанія з платіжної безпеки #КібербезпекаФінансів. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/startuye-vseukrayinska-informatsiyna-kampaniya-z-platijnoyi-bezpeki-kiberbezpekafinansiv>

довоєнного значення (10,0 % в січні 2022 р.). Темпи зниження інфляції суттєво випереджають актуальний прогноз НБУ (8,2 % на кінець 2024 р.).

- Поточний рівень міжнародних резервів України забезпечує фінансування 5,1 місяця майбутнього імпорту країни, що суттєво перевищує загальносвітові стандарти (не менше трьох місяців) та характеризує як «оптимальне» значення відповідного індикатора, встановленого Методичними рекомендаціями щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. Водночас, з огляду на значні бюджетні потреби в умовах війни, подальша підтримка уряду з боку міжнародних партнерів залишається критично важливою.
- Зниження рівня облікової ставки з 13,5 % до 13 % річних стало можливим завдяки суттєвому уповільненню темпів цінового зростання, збереженню відносної курсової стабільності гривні та відновленню зовнішньої підтримки з боку країн-донорів. Подальше зниження облікової ставки, підкріплене відповідним зниженням дохідності депозитних сертифікатів та вартості рефінансування, може стати одним із чинників активізації кредитної діяльності банків. Натомість основними перешкодами для активізації кредитування є комплекс воєнних ризиків та нерегульованість «нових» проблемних кредитів, що утворилися внаслідок війни. Одним із варіантів вирішення цієї проблеми є створення державної інституції з управління проблемними активами з передачею на її баланс на першому етапі – «поганих» кредитів державних банків, а згодом – проблемних активів банків з приватним капіталом.
- Упровадження Стратегії з розвитку кредитування має сприяти розширенню доступу бізнесу до кредитних ресурсів, розвитку підприємництва, залученню інвестицій та створенню нових робочих місць.
- Ухвалений регулятором комплекс рішень для стимулювання кредитної підтримки проєктів з відбудови економіки країни має забезпечити поштовх до розвитку спеціалізованого кредитування (проєктного, об'єктного фінансування), зокрема для швидкої відбудови енергетичної інфраструктури; підвищення доступності кредитів (зокрема для домогосподарств та малого й середнього бізнесу) на придбання устаткування / обладнання для створення розподіленої генерації енергії; розширення кредитування суб'єктів сільського господарства.
- Отримання нових знань та розширення навичок у сфері кібербезпеки фінансів дозволить громадянам обачніше користуватися безготівковими розрахунками та убезпечити себе від шахрайських схем і пасток у віртуальному просторі.